TARİHİ GERÇEKLER YİNE AÇIKÇA ÇARPITILIYOR

AVİM

Yakın zamanda Larry Luxner tarafından kaleme alınan Selanik'in Ermeni azınlığı ve Yahudi geçmişi ortak bir soykırım tarihi ile bağlantılılar başlıklı bir makale,[1] 1915 Osmanlı-Ermeni olayları hakkında birkaç tartışmalı iddiada bulunurken, Selanik'teki Yahudi nüfusunun azalmasında Yunan devletinin ve toplumunun rolünü açıkça görmezden gelmektedir. Luxner, 1919'da Selanik sakinlerinin yarısının Yahudi olduğunu, bugün ise sadece birkaç kişi kaldığını belirtmektedir. Yazarın ifadesine göre, Selanik'teki Ermeniler ve Yahudiler ortak bir soykırım tarihini paylaşmaktadırlar.

İlk olarak belirtilmesi gereken husus Selanik'in Ermeni nüfusunun 1915 olaylarından etkilenmemiş olmasıdır, zira bu trajik olaylar çoğunlukla Doğu Anadolu ve bugünkü Suriye'de yaşanmıştır.

İkincisi, Selanikli Yahudiler Nazilerin elinde korkunç bir soykırıma uğramış ve büyük kayıplar yaşamış olsa da Luxner, Holokost ve Nazi işgalinin öncesinde Yunan devletinin kasıtlı olarak uyguladığı şiddet ve ayrımcı politikaların da şehrin Yahudi nüfusunun azalmasına neden olduğunu görmezden gelmektedir.

Selanik'teki Yahudi topluluğunun çoğu İspanyol Engizisyonunun sert baskısından kurtulmak için İber Yarımadası'ndan kaçan Sefarad Yahudilerinden oluşmuştur. Yüzyıllar boyunca güvenlik ve huzur arayan çeşitli Yahudi grupları şehre gelmiş, bunlar arasında 19. Yüzyılın sonlarında Doğu Avrupa'daki anti-Semitik şiddetten kaçanlar ve özellikle 1903'te Kişinev ve 1905'te Odessa pogromlarından kaçan Yahudiler de olmuştur. Osmanlı Devleti, özellikle de Selanik şehri, bu gruplar için bir sığınak görevi görmüştür. 1885-1887 yılları arasında Osmanlı Devletindeki ABD Büyükelçisi Samuel Cox, Selanik'i Yahudiler için bir cennet olarak tanımlamıştır.

Dolayısıyla Osmanlı Devletinin Yahudiler için neden bir sığınak olarak görüldüğünü anlamak zor değildir. Yahudiler devlete bağlılıklarını açıkça ifade etmiş, 1897'de Osmanlı'nın Yunanistan'a karşı kazandığı zaferi Türklerle birlikte kutlamışlardır. 20. Yüzyılın başlarında Yahudiler, Selanik şehrinde baskın nüfus haline gelirken, Türkler ise vilayette çoğunluğu oluşturmuşlardır.

Ancak bu olumlu durum, Selanik'in Kasım 1912'de Yunan kuvvetlerine düşmesiyle aniden değişmiştir. Kayıp sadece Türkler için değil, aynı zamanda 1860'tan bu yana özellikle Rum Ortodoks toplulukları arasında anti-Semitik vakaların arttığını hatırlayan Osmanlı Yahudileri için de travmatik bir durum olmuştur. Balkan Savaşlarının başlangıcında Yahudi

toplumu, Osmanlı Devletine olan bağlılığını açıkça yeniden teyit etmiştir. Şehrin baş hahamı Jacob Meir, bir yıl önce Sultan Reşad için Türkçe dua etmiş, savaş sırasında ise imkansız olmasa, Türklerin başına gelen kaderi önlemek için elime silah almaya hazırdım diyerek Türkler için savaşmaya hazır olduğunu ifade etmiştir.

Selanik'in Yunan gazeteleri *Alethia* ve *Pharos*, 1912 yılından önce bile Yahudi iş yerlerine karşı ekonomik boykot çağrısında bulunmuştur. Yunan ordusunun Selanik'e girişini takiben Yahudilere ve mülklerine yönelik yağma ve saldırılar başlamıştır. Bu nedenle Selanik'in kaybının sadece Türkler tarafından değil, aynı zamanda şehrin Yahudi sakinleri tarafından da derin bir üzüntüyle karşılanması şaşırtıcı değildir. Kasım 1912'de Joseph Cohen, Paris'e şu mektubu göndermiştir:

> Türkler şehri terk eder etmez, ilk Yunan askerlerinin kasabaya girmesiyle antisemitizm çirkin kafasını kaldırdı ☀ Bir insan sahip olduğu şeyi kaybettiğinde gerçek değerini takdir eder ve *her zaman Türk halkının hoşgörü ve iyi niyetinin nadir niteliklerini tanımış olan Yahudiler, bugün bu korkunç felakette en güçlü ve en emin koruyucularını kaybettiklerini hissediyorlar*. En sıradan insanlar bile gözlerinde yaşlarla bana gelerek Osmanlı vatanının yıkımına kendilerini alıştıramadıklarını söylüyorlar ☀ Yahudi tüccarlara, Yunan askerlerine içeceklerine zehirli içki sattıkları suçlamaları yapıldı. Uzun ve acılı bir deneyim bize antisemitizmin her zaman böyle başladığını, her zaman sonunda katliamlara yol açan bir şekil aldığını öğretti.

Bu arada, Selanik'teki Amerikan Konsolosu John Kehl, şehrin Başhahamlığından Yunanlıların Yahudilere yönelik kötü muameleleri hakkında aldığı bir rapora dayanarak, kötüye kullanmalar olduğunu, örneğin Yunan askerlerinin içeceklerine zehir vermekle suçlanan birkaç Yahudi'nin tutuklanması gibi vakalar kaydetmiştir. Ayrıca, Selanik'te iki İsraillinin sessizce evlerine dönerken çifte suikaste uğradığını da belirtmek gerekir diye eklemiştir.

Yahudi kız okulunun müdiresi Gabriel Arié tarafından tutulan 1912 tarihli bir günlük de Osmanlı Yahudilerinin gelecekleri hakkında besledikleri endişe ve şüphelerin boyutunu ortaya koymaktadır:

> [A]ntisemitizmle akıl yürütülebilir mi? Tarihin bu sayfası kara kehanetlerle kapanıyor. Biz Yahudiler, Osmanlı nüfusuna minnettarlık borçluyuz; ilerlemeden bu kadar uzak olmasına rağmen yine de bu kadar insancıl. Kaç günlük acıdan sonra, Yahudi nüfusuna karşı bu kadar nazik olan Türklerin yol gösterici elini özleyeceğimizi kim bilebilir?

Alliance okulunun müdürü Joseph Nehama, aynı olayları bildiren kendi mektubunu şu kehanet niteliğindeki notla sonlandırmıştır:

> Kendimizi bulduğumuz bu yeni koşullarda kaderimiz ne olacak? En kötüsünden korkuluyor. Birçoğu antisemitizm ve savaşın yol açtığı yeni ekonomik koşullar nedeniyle toplu yıkımdan ve Selanik'ten kitlesel bir göçten bahsediyor.

Böylece Osmanlı Yahudileri, Yunan milliyetçilerinin öfkesini uyandıracak şekilde Türkleri desteklediklerini açıkça göstermişlerdir. Selanik'in Yunanlar tarafından ele geçirilmesinin

ardından Yunan basınında antisemitik makaleler çoğalmaya başlamıştır. Sinagoglar hedef alınmış ve kutsal metinler olan Sifrei Torah saygısızca muamele görmüştür. Tarihi Yahudi mekânları yok edilmiş, Yahudi evlerine baskın yapılmış ve evler yağmalanmıştır. Daha önce Pazartesi günleri yapılan haftalık pazar, dini bütün Yahudi tüccarları kasıtlı olarak dışlamak için Cumartesi günlerine taşınmıştır. Bu eylemler Yahudileri korkutmayı ve Selanik'ten ayrılmalarını teşvik etmeyi amaçlamıştır. Birçok önde gelen Yahudi aile, artık çoktan kaybolmuş olan Osmanlı yönetiminin mutlu zamanlarının acıyla anarak İzmir ve İstanbul'a kaçmıştır.

Sonraki on yıllar boyunca da Yahudilerin korkuları gerçeğe dönüşmüştür. Yunan devleti, Selanikli Yahudilerin aleyhinde şehri Yunanlaştırmak için yasalar çıkarmaktan geri durmamıştır:

> [Yunan Hükümeti tarafından] kısa süre önce, her iktisadi ve kamusal kuruluşun Yunan ordusu gazilerini işe almasını şart koşan bir yasa çıkarıldı. ☀ tüm Yahudi bankaları ve kurumları Yunan memurları istihdam etmek zorundadır. Dolayısıyla, Selanik'teki Yahudi cemaatinin ofisleri bile bir Rum Ortodoks çalışanı kabul etmek zorunda kaldı.

1930'lar boyunca Yahudilere yönelik şiddet teşvik edilmiş ve şiddet olaylarına karışanlar cezalandırılmamıştır:

> Tramvaydaki iki Yahudi, Ladino konuştuğu ve Yahudi gazetesi *Le Progrés*i okuduğu için kanlar içinde kalana kadar dövüldü ve gazete açıkça [göstere göstere] yırtıldı. Tramvaydaki Yunan saldırganlardan biri tutuklandı ve mahkemeye çıkarıldı. Duruşma sırasında toptancı Karamaounas'ın oğlu savunma tanığı olarak ortaya çıktı ve tutuklunun masum olduğuna yemin etti. Yargıç, [Yahudilerin] tanıklığını reddetti ve Yunan tanıkların ifadesine inandığını açıkladı.

Selanik'teki Yunan basını, özellikle *Makedonia* gazetesi, sürekli olarak Yahudi karşıtı duyguları yaymış ve Yahudilere karşı düşmanlığı derinleştirmiştir. Basın kaynaklı bu düşmanlık, kalan Yahudi nüfusun çoğunluğunu barındıran Campbell semtinde bir Yahudi karşıtı pogromla zirve yapmıştır. Mahalle 1931'deki bir yangınla tahrip edilmiş ve binlerce Yahudi'nin Filistin'e ilk kitlesel kaçışını tetiklemiştir; bu da Yahudilerin toplam nüfus içindeki oranlarını %50'den %20'ye düşürmüştür.

Şiddetli saldırılara ek olarak, Yahudiler Osmanlı yönetimi altında sahip oldukları kültürel ve eğitimsel haklardan da mahrum bırakılmıştır. Yeni düzenlemeler, Yahudi okullarında Yunanca kullanılmasını zorunlu kılmış ve İbranice ile Ladinoyu yasaklamıştır. Ayrıca, Yahudi topluluğunu yerinden etmek amacıyla Selanik'teki ana Yahudi mezarlığının arazisi yeni kurulacak üniversite için tahsis edilmesi planlanmıştır. Bu gelişmeler, birçok Sefarad Yahudisinin İspanya'dan göç kadar trajik olarak gördükleri yeni bir sürgünle sonuçlanmış ve önemli sayıda Yahudinin Filistin'e göç etmesine sebep olmuştur.

Bu arada Selanik'teki Nazi konsolosu, yerel Yunan nüfusunun Yahudilere karşı tutumundan memnuniyetini şöyle ifade etmiştir: Makedonya şehirlerinde Yunan müşteriler tarafından zaten oldukça açık bir şekilde uygulanan Yahudi mağazalarına yönelik boykot *Ethniki Etaireia*'nın gizli kışkırtmasına atfedilebilir. Konsolos ayrıca, Yunan kitlelerinin, hükümetleri

gibi, antisemitik tutumlar sergileme eğiliminde olduğunu gözlemlemiştir.

II. Dünya Savaşı başladığında ve Nazi Almanyası Selanik'i işgal ettiğinde, yaklaşık 56.000 nüfustan oluşan Yahudi topluluğu daha da büyük vahşet olayları ile karşılaşmıştır. 1945 yılına gelindiğinde Yunanistan'ın savaş öncesi Yahudi nüfusundan sadece yaklaşık 10.000 kişinin hayatta kaldığı tahmin ediliyordu. Bu, Yunanistan Yahudilerinin %75'inin yok edildiğini ve çoğunun Auschwitz'e sürüldüğünü göstermektedir. Tarihçi Nora Levin, Yunanistan genelinde ölü sayısının 60.000 Yahudiyi aştığını hesaplamakta ve neredeyse toplu bir imhaya işaret etmektedir. Savaştan sonra Yunanistan'daki Yahudi Cemaatleri Merkez Komitesi, 79.950 kişilik savaş öncesi nüfusun %87'sinin öldürüldüğünü açıklamış ve bu da şehirdeki Yahudi varlığına trajik bir biçimde son verildiğini göstermiştir.

19. Yüzyılda ve 20. Yüzyıl başlarında, Selanik Yahudi cemaati Osmanlı Yahudilerinin en büyük, en önemli ve en zengin cemaati olmuştur ve şehrin düşüşüne kadar da bu konumunu korumuştur. Yahudiler ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişki, karşılıklı saygı ve çıkar ilişkisine dayanmış ve imparatorluk, Yahudilerin ekonomik büyümedeki önemli rolünü takdir etmiştir. Türkler, Yahudileri her zaman sadık tebaaları olarak görmüş, Yahudiler ise yüzyıllar önce İspanya'dan ayrıldıktan sonra kendilerine koruma sağlayan Osmanlı Devletine derin bir minnettarlık duymuşlardır. Ne yazık ki Selanik Yahudilerinin durumu Yunan işgalinin ardından büyük ölçüde kötüleşmiş ve II. Dünya Savaşındaki Nazi rejimi sırasında çok daha korkunç bir şekil almıştır.

Tarihi yeniden yazma çabasıyla yazılan Luxner'in makalesi, Yunanistan'ın Selanik Yahudilerine yönelik zulümdeki ve Selanikten kaçmak zorunda kalmalarındaki rolünü göz ardı etmektedir. Selanik'teki Yahudi kurbanlarının anısına saygı göstermek adına bu gerçekler her daim akılda tutulmalıdır.

**Resim: 1917 yılında Selanikteki bir Yahudi aile – Kaynak: the Times of Israel*

[1] Larry Luxner, Thessalonikis Armenian minority and Jewish past are bound by a shared history of genocide, *The Times of Israel*, September 30, 2025, https://www.timesofisrael.com/thessalonikis-armenian-minority-and-jewish-past-are-bound-by-a-shared-history-of-genocide/

Yazar Hakkında :

Atıfta bulunmak için: AVİM, . 2026. "TARİHİ GERÇEKLER YİNE AÇIKÇA ÇARPITILIYOR." Avrasya

İncelemeleri Merkezi (AVİM), Yorum No.2025 / 93. Ekim 24. Erişim Kasım 22, 2026. https://www.avim.org.tr/tr/Yorum/TARIHI-GERCEKLER-YINE-ACIKCA-CARPITILIYOR

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır